

רוחות המלחמה באירופה מזמנות הזדמנויות לישראל

18.04.2024 | זכי שלום written by

עיקרי הדברים

לאחר עשורים רבים של רוגע ושלווה, אירופה מוצאת את עצמה שוב בסכנה של מלחמה הולכת וקרבה. ברקע עומדת מלחמה רוויית דמים באוקראינה, המלווה באיומים שמשמיעים מנהיגי רוסיה וארצות הברית. מצב זה מוביל את מדינות אירופה לאמץ עמדות קרובות יותר לאלה של ישראל מבעבר.

בכך נפתח פתח לשינוי דרמטי במערכת היחסים בין ישראל ואירופה, שהתאפיינה עד כה במידה רבה של קרירות, ואפילו בעוינות. ההתקרבות של אירופה לישראל עשויה לשפר באורח דרמטי את מעמדה האסטרטגי של ישראל בזירה הבינלאומית והאזורית. על מדינת ישראל להיערך למימוש יתרונותיו של מפנה זה בהקדם.

מבוא

ההסדרים שהובילו לסיומה של מלחמת העולם השנייה נועדו לוודא שלא תתרחש שוב התופעה של מלחמת עולם שמרכזה באירופה. הסדרים אלה התבססו על הקמת כוח צבאי של מדינות הקשורות ביניהן במסגרת של ברית צבאית, שבראשה עומדת המעצמה החזקה בעולם – ארצות הברית. כוח זה, שהתממש במסגרת ברית נאט"ו, אמור היה ליצור ממד אמין של הרתעה מול הגוש הקומוניסטי. בנוסף, מטרתו הייתה לייצר יכולת הכרעה – אם וכאשר ההרתעה תקרוס – ובכך להבטיח יציבות ביטחונית לאורך שנים.

הנדבך השני היה המדיני-כלכלי, שהתממש במסגרת האיחוד האירופי. באירופה קם גוף בעל עוצמה מדינית וכלכלית רבה, המאפשר למדינות אירופה להפעיל את השפעתן על המערכת הבינלאומית כגוף אחד. ההערכה הייתה שהאיחוד יביא בהדרגה למחיקת גבולות באירופה ולהחלשת ממד הלאומיות שהיווה גורם מרכזי לפריצת שתי מלחמות העולם.

השגשוג הכלכלי, כך סברו, יביא אזרחים ממדינות שונות לשתף פעולה לצורך העצמת היכולות הכלכליות שלהן. שחיקת הלאומיות, ביטול הגבולות וההתמקדות בהטבת רמת החיים תוביל, כך האמינו רבים באירופה, לביטול הדרגתי של תופעת המלחמה. במקביל הלך והתפתח האיחוד האירופי לגורם מדיני-כלכלי בעל יכולת השפעה מרובה במערכת הבינלאומית. לרבים נראה היה שנמצאה הנוסחה שתבטיח שלום, שלוה ושגשוג כלכלי, ושמצב זה יימשך לנצח.

לאורך שנים נראה היה שמערכת הסדרים זו אכן מצליחה לשמור על מסגרת של יחסי שלום בין

המדינות. גם בתקופות המתוחות ביותר של המלחמה הקרה, ובעיקר בעימותים סביב ברלין, ידעו המעצמות לשמור את היריבות ביניהן בתוך מסגרת מדינית-הסברתית, ולהבטיח שזו לא תגלוש לעימותים צבאיים קשים.

כיבוש חצי האי קרים וסיפוחו לרוסיה בפברואר-מרץ 2014, ולאחריו מלחמת אוקראינה בפברואר 2022, "שברו את הכלים" והבהירו למנהיגי אירופה כי "השלום הנצחי" חדל להתקיים. רוחות מלחמה חזקות שוב מנשבות באירופה בעוצמה שלא נראתה כמותה עד כה. מציאות זו יוצרת נסיבות העלולות להוביל לעימות צבאי בין המעצמות [?] התפתחות שעד כה נראתה דמיונית לחלוטין. להתפתחויות אלה יש השלכות גם על מדינת ישראל ועל מעמדה הבינלאומי. מנהיגי אירופה ערים להתפתחויות אלה, ונותנים להן ביטוי מודגש. נביא להלן רק דוגמאות אחדות לכך.

תמונת מצב

הממונה על יחסי החוץ באיחוד האירופי, ג'וזף בּוֹרְל, קבע לאחרונה כי הסיכון של עימות צבאי מלא באירופה נראה עתה ריאלי מבעבר על רקע הקיפאון ביחסים עם רוסיה. זו בוודאי כבר אינה "פנטזיה דמיונית", הוא הבהיר, אם כי לא מדובר באירוע שיתרחש "מהיום למחר".

בוֹרְל הזהיר את מדינות האיחוד לבל תסמוכנה על היכולת ועל הנכונות של ארצות הברית לבוא לעזרתן במקרה של מלחמה: "המטרייה האמריקנית שהגנה עלינו בזמן המלחמה הקרה ואחריה", כך קבע, "לא תהיה פתוחה עבורנו כל הזמן". לדבריו, אירופה מוקפת עתה ב"טבעת אש", המעמידה את אירופה בפני איומים קריטיים. על האיחוד האירופי לעשות כל שניתן כדי למנוע התפתחות כזאת.

רוסיה, הוא טען, מציבה איום גדל והולך בפני האיחוד האירופי, ופועלת כדי לערער את יציבותו. הוא קרא למדינות אירופה להגדיל את התקציבים הצבאיים שלהן ולהסתמך ככל האפשר על עצמן ולא על עזרה חיצונית במקרה של עימות. הגם שברית נאט"ו היא חסרת תחליף, אומר בוֹרְל, זוהי ברית הנשלטת על ידי ארצות הברית.

מדבריו משתמע שאף אחת ממדינות הברית אינה יכולה להיות בטוחה שבמקרה של מתקפה עליה, תממש נאט"ו את סעיף 5 באמנה האטלנטית ותבוא לעזרתה. בוֹרְל מציע אפוא לכל אחת ממדינות הברית ליצור לעצמה מוקדי כוח בתוך הברית, שיבטיחו את התגייסות הברית לצידה במקרה של מלחמה.

שר החוץ הבריטי, דיוויד קמרון, קבע כי ניצחון של אוקראינה יבהיר לעולם כולו את החשיבות של: א. הממד הטריטוריאלי ומיקום הגבולות. ב. שמירת העיקרון שהתוקפנות אינה משתלמת. ג. אוקראינה היא מדינה עצמאית, ואזרחיה הם שיחליטו על עתידה. לעומת זאת, אם רוסיה תנצח במלחמה, זה יעודד אותה להמשיך בתוקפנות. ובעקבותיה תלכנה גם סין, איראן וצפון-קוריאה.

שר ההגנה של בריטניה, גרנט שאפס, קבע לאחרונה שהעולם עובר עתה ממצב של "לאחר

מלחמה" למצב של "לפני מלחמה" כתוצאה מהאיום שמציבות בפניו רוסיה, סין, איראן וצפון-קוריאה. הצהרה דומה השמיע גם ראש ממשלת פולין דונלד טאסק (Donald Tusk). אם רוסיה תביס את אוקראינה, הוא קבע, היא תרחיב את שאיפותיה ותתקוף מדינות אחרות באירופה.

שר ההגנה של גרמניה, בוריס פיסטוריוס, התבטא בצורה נחרצת הרבה יותר: "כמעט מדי יום ביומו", הוא אמר, "אנו שומעים איומים מהקרמלין. עלינו לקחת בחשבון שפוטין ירצה לתקוף את ברית נאט"ו יום אחד. זה לא יקרה מיד, אלא בטווח של חמש עד שמונה שנים. עלינו להכין עצמנו למערכה מבחינה חברתית ומבחינת הגנת העורף".

ההשלכות על ישראל

על רקע המציאות המשתנה באירופה והאיומים החדשים על היציבות והביטחון ביבשת, נשמעות לאחרונה התבטאויות מפי אישים בכירים באירופה שלא היינו רגילים אליהן עד כה. חלקן הגדול "עֲרְבוּת" מאוד לאוזניהם של ישראלים רבים, שבמשך שנים זכו ליחס מתנשא ומזלזל מצד עמיתיהם באירופה. הללו טענו לא אחת כי המציאות ביבשת מוכיחה כי המלחמה היא תופעה "מיושנת", שניתן להכחיד אותה עם מעט רצון טוב. ישראל חייבת לגלות גמישות ונכונות לויתורים טריטוריאליים, כפי שעשו מדינות אירופה, ובכך לזכות בשלום המיוחל.

עתה, ככל שניתן להעריך, רבים ממנהיגי אירופה מבינים כי המציאות הבינלאומית מורכבת יותר. הם תופסים כי תופעת המלחמה "חיה ובוועטת", גם אם ישנה כמיהה אמיתית לשלום בקרב חלק ממדינות אירופה.

לאורך שנים טענו מנהיגי ישראל כי מדינת העם היהודי חייבת להחזיק ביכולת להגן על עצמה נגד כל תרחיש שיאיים על קיומה. מדינות המערב נטו להתייחס לטיעון זה ברמה גבוהה של הסתייגות וספקנות. האם מדינת ישראל מטילה ספק ביכולתה ובנחישותה של ארצות הברית להגן עליה במקרה של מתקפה שתסכן את קיומה, תהה הנשיא קנדי במפגש שלו עם גולדה מאיר בדצמבר 1962. מאיר, שרת החוץ דאז, השיבה לו שההיסטוריה של העם היהודי לאורך דורות מחייבת אותנו להסתמך על היכולות שלנו בלבד. ברית הגנה עם ארצות הברית, היא קבעה, יכולה לבוא רק כתוספת ליכולת הגנה עצמית ולא כתחליף לה.

במקביל, מנהיגי אירופה חוזרים על טיעונים אחרים שמנהיגי ישראל נהגו להשמיע ברחבי העולם, ועד לאחרונה נתקבלו בספקנות: א. גם בעידן הטילים והרקטות יש לממד הטריטוריאלי חשיבות מרובה. ב. אסור לתת לתוקפן פרס על תוקפנותו. ג. ניצחון של התוקפן יעודד גורמים קיצוניים אחרים לבצע פעולות תוקפנות נוספות. ד. אסור לכפות על מדינות הסדרים מבחוץ. כל מדינה רשאית לקבוע את גורלה בעצמה.

על כל אלה יש להוסיף את ההתפעלות הרבה של מנהיגים באירופה מיכולותיה הטכנולוגיות והצבאיות של ישראל, שבאו לביטוי נגד החמאס ובהדיפת המתקפה האיראנית על ישראל: "בראו לישראל", אמר שר החוץ הפולני ראדק סיקורסקי על הצלחתה הגדולה להדוף את

מתקפת הטילים האיראנית. חירט וילדרס, מנהיג המפלגה הגדולה בהולנד, צייץ בעברית: "עם יִשְׂרָאֵל חַי". אין ספק שהתבטאויות אלה תתורגמנה כבר בטווח הזמן הקרוב לפניות של מנהיגים באירופה לרכש מערכות הגנה והתקפה של ישראל, בעיקר נגד טילים וכטב"מים.

נתונים אלה מעמידים את מדינת ישראל בפני שורת אפשרויות לשינוי מרחיק לכת במעמדה האסטרטגי, המדיני והכלכלי, אם תשכיל לצאת מן המערכה הנוכחית כשידה על העליונה. אם כך יקרה, תיפתח בפניה האפשרות לפתח מערכת יחסים קרובה והדוקה עם מדינות אירופה. זו תהיה לא פחות הדוקה, ואולי אף יותר, ממערכת היחסים של מדינת ישראל עם ארצות הברית.

שלא כמו ארצות הברית, מדינות אירופה חוו על בשרן ממש כבר פעמיים את מוראותיה של מלחמת "הכול בכול". הם רואים כקונקרטי את האפשרות של מערכה רוסית נגד מדינות אירופה. גם מדינות שחברות בנאט"ו נוטות לפקפק, ובצדק רב, במידת הנחישות של ארצות הברית לבוא לעזרתן בשעת מבחן. כל אלה הופכים אותן לבעלות ברית פוטנציאליות של ישראל לצד מדינות ערב המתונות, כמו סעודיה ומדינות המפרץ.

לא נוכל לשכוח, כמובן, את העובדה שמדינת ישראל ואזרחיה "סוחבים" עימם מטען של זיכרון היסטורי קשה רווי דמים עם אירופה. זיכרון זה נמשך לאורך מאות שנים, ושיאו בשואה הנוראה שאיימה להשמיד את העם היהודי. על כך יש להוסיף את היחס הקר והמנוכר, לעיתים אף עוין, שהפגינו מדינות אירופה כלפי ישראל מקום המדינה ועד לאחרונה ממש.

האפשרויות החדשות שנפתחות בפנינו תחייבנה אותנו "להחליף דיסקט" ולהבין שנקרית בפנינו הזדמנות היסטורית להשתחרר, ולו במעט, מ"החיבוק" האמריקני, להעצים את חופש התמרון שלנו בזירה הבינלאומית, וכמובן ² לבסס את מעמדנו כמעצמה אזורית רבת יכולות במזרח התיכון.